

Μαθαίνοντας τη δημοκρατία στο νηπιαγωγείο μέσω της διεξαγωγής εκλογών

Βασίλειος Οικονομίδης, *Επίκουρος Καθηγητής*

Περίληψη: Η διαμόρφωση του δημοκρατικού πολίτη στο νηπιαγωγείο έχει ως απαραίτητη αφετηρία το δημοκρατικό παιδαγωγικό κλίμα και μπορεί να χρησιμοποιεί ποικίλες δραστηριότητες για τη μύηση του παιδιού σε βασικές αξίες και πρακτικές της δημοκρατίας. Μια ιδιαίτερα βιωματική δραστηριότητα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η διεξαγωγή εκλογών στο νηπιαγωγείο. Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται ένας ενδεικτικός σχεδιασμός διδασκαλίας στο χρονικό πλαίσιο μίας εβδομάδας, στο νηπιαγωγείο με θέμα τις εκλογές, επιχειρώντας τη διακλαδική προσέγγιση του θέματος με βάση τους στόχους του Δ.Ε.Π.Π.Σ. Σκοπός της εργασίας είναι να επισημάνει τη δυνατότητα επαφής των παιδιών προσχολικής ηλικίας με θέματα κοινωνικών σπουδών μέσα στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης.

1. Το δημοκρατικό νηπιαγωγείο

Το νηπιαγωγείο, ως μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, ακολουθεί τις βασικές αρχές της εκπαίδευσης, μία από τις οποίες είναι η διαμόρφωση δημοκρατικών και υπεύθυνων πολιτών και μπορεί να συμβάλλει σε αυτήν μέσω της διαπαιδαγώγησης των παιδιών σε βασικές αξίες της δημοκρατίας (ισότητα, ισοτιμία, συμμετοχή, σεβασμός σε ελευθερίες και δικαιώματα) (Seefeldt, & Barbour, 1998 · Kerr, 1999 · Beaty, 1992 · Korhonen, 2005 · Μπάλιας, 2002). Κυρίαρχο ρόλο στην επίτευξη αυτού του εγχειρήματος διαδραματίζουν το κατάλληλο δημοκρατικό κλίμα του σχολείου, η κατάλληλη σκοποθεσία, μεθόδευση και χρήση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού (Παπαναούμ-Τζίκα, 1989) καθώς και οι επιδράσεις που δέχονται τα παιδιά από τα πρόσωπα του εγγύς περιβάλλοντός τους (Szymanski-Sunal, 1991 · Καλογιαννάκη-Χουρδάκη, 1993), όπως είναι η νηπιαγωγός, ειδικά στις σχέσεις της μαζί τους, με τους γονείς και με άλλους φορείς της κοινωνίας που εμπλέκονται στη λειτουργία του νηπιαγωγείου. Είναι προφανές ότι ο λόγος και η διδασκαλία για τη δημοκρατία αποκτά ουσιαστικό νόημα όταν λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα δημοκρατικό σχολικό κλίμα. Τότε μόνο η δημοκρατία γίνεται κατανοητή και -το κυριότερο- βιώνεται από τα παιδιά. Θα ήταν άλλωστε αντιφατικό αλλά και ακυρωτικό στοιχείο αν η προσπάθεια προσέγγισης της δημοκρατίας διεξαγόταν μέσα σε ένα αντιδημοκρατικό σχολικό περιβάλλον. Αυτό συνεπάγεται την ανάγκη διαμόρφωσης ενός δημοκρατικού νηπιαγωγείου όσον αφορά, το παιδαγωγικό κλίμα καθώς και τον τρόπο οργάνωσης της παιδαγωγικής διαδικασίας και της σχολικής ζωής.

Κύριος παράγοντας διαμόρφωσης του δημοκρατικού κλίματος (Κωνσταντίνου, 2001 · Ματσαγγούρας, 2003) και βασικός φορέας της δημοκρατίας στη σχολική τάξη είναι ο εκπαιδευτικός. Έτσι, στο νηπιαγωγείο οι βασικές αρχές εφαρμογής της δημοκρατίας στην πράξη διατυπώνονται και εφαρμόζονται πρωτίστως από τη νηπιαγωγό. Οι τρόποι με τους οποίους η νηπιαγωγός διαμορφώνει τη διδασκαλία της (από την επιλογή των θεμάτων και των δραστηριοτήτων μέχρι την υλοποίησή τους), ασκεί τη διεύθυνση της τάξης, και αντιμετωπίζει κάθε παιδί ως ξεχωριστό πρόσωπο και ως μέλος μιας ομάδας με τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο

εσωτερικό της, θεμελιώνουν το δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας του νηπιαγωγείου και δίνουν ένα ισχυρό μήνυμα στα παιδιά σχετικά με τις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας (Παπαναούμ-Τζίκα, 1989· Sweeny & Monteverde 1996). Έτσι, σε μια δημοκρατική προσχολική τάξη η νηπιαγωγός (Οικονομίδης, 2009):

- υποστηρίζει ενεργά την ατομική αξία και την προσωπική αξιοπρέπεια κάθε παιδιού χωριστά και ταυτόχρονα προστατεύει και προωθεί την ευτυχία όλης της σχολικής ομάδας.

- παρέχει στα παιδιά ευκαιρίες να κάνουν επιλογές για το αντικείμενο της απασχόλησής τους, το περιεχόμενο της μάθησης, τον τρόπο και τους συνεργάτες τους στη διαδικασία της μάθησης (Rubin & Justice, 2005· Harder, 2002· DeVries, 2002· Korhonen, 2005), σχεδιάζοντας ανοιχτές και ευέλικτες διδασκαλίες δίδοντας έμφαση στην εφαρμογή μαθητοκεντρικών και έμμεσων μορφών διδασκαλίας

- μοιράζεται τον έλεγχο, τη διαχείριση της τάξης με τα παιδιά δίδοντάς τους βασικό ρόλο στη διαμόρφωση και τήρηση των κανόνων της τάξης και στην αντιμετώπιση καταστάσεων που δημιουργούν προβλήματα στις σχέσεις των μαθητών και στην εύρυθμη λειτουργία της ομάδας (Elliott et al. 2008· Korhonen, 2005· Kaltsounis, 2005).

- προωθεί την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης δίνοντας τη δυνατότητα στα παιδιά να εκφράσουν ελεύθερα απόψεις, αρέσκειες, ιδέες, επιχειρήματα, συναισθήματα, να χρησιμοποιήσουν ποικιλοτρόπως ποικίλους τρόπους και υλικά για να εκφραστούν στο πλαίσιο του δημοκρατικού διαλόγου και του σεβασμού των άλλων.

- οδηγεί τα παιδιά της τάξης της στη σταδιακή διαμόρφωση της έννοιας της *κοινότητας* οδηγώντας τη μεταμόρφωση της τάξης της από σύνολο ατόμων σε κοινότητα προσώπων, βοηθώντας τα παιδιά να επιλέγουν και να υιοθετούν κοινούς σκοπούς και να εργάζονται για την επίτευξή τους και προσφέροντας ευκαιρίες ισότιμης συμμετοχής στην αντιμετώπιση προβλημάτων που αναδύονται στην ομάδα (Sole & Freits, 2005).

- λειτουργεί ως πρότυπο δημοκρατικού ανθρώπου και πολίτη για τα παιδιά της τάξης της συνεργαζόμενη δημοκρατικά μαζί τους, όπως και με τους συναδέλφους, τους γονείς και τους κοινωνικούς φορείς αποσκοπώντας στο κοινό καλό του νηπιαγωγείου.

Οι παραπάνω ενέργειες της νηπιαγωγού οδηγούν στη διαμόρφωση δημοκρατικού κλίματος στο νηπιαγωγείο που αποτελεί αναγκαία συνθήκη για κάθε διδακτική προσέγγιση της δημοκρατίας ως πολιτεύματος και ως τρόπου ζωής (Poulsen-Hansen, 2002· Harder, 2002· Lansdown, 2002· Παπαναούμ-Τζίκα, 1989).

Μέσα σε αυτό το δημοκρατικό κλίμα τα παιδιά αρχίζουν να βιώνουν τη δημοκρατία, να μαθαίνουν για τη δημοκρατία και να εμπλέκονται σε δημοκρατικές διαδικασίες (Fielding & Prieto, 2002· Kaltsounis, 2005). Μία από τις διαδικασίες αυτές είναι η διεξαγωγή εκλογών στο νηπιαγωγείο. Η εργασία μας αυτή, που στηρίζεται και αναπαράγει εν πολλοίς ζητήματα που έχουν συζητηθεί πληρέστερα σε προηγούμενη δημοσίευση, έχει ως στόχο να ευαισθητοποιήσει τις νηπιαγωγούς στην προσέγγιση της έννοιας της δημοκρατίας μέσω της διενέργειας εκλογών στο νηπιαγωγείο. Συγκεκριμένα, θα προτείνουμε μία ενδεικτική διακλαδική προσέγγιση του θέματος με βάση τη βιωματική και ενεργητική μάθηση.

2. Διδακτικές προσεγγίσεις για τη δημοκρατία

Τα παιδιά της προσχολική ηλικίας μπορούν να αποκτήσουν και ορισμένες βασικές γνώσεις για το πολίτευμα της δημοκρατίας, την ιστορία, τη λειτουργία του, τη θέση του πολίτη σε αυτό με αφορμή επίκαιρα γεγονότα (Martorella, 1994) όπως: α) ο εορτασμός της εξέγερσης του Πολυτεχνείου τη 17^η Νοεμβρίου 1973, β) η διεξαγωγή εκλογών για το Εθνικό, για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, γ) η συνέλευση συνδικαλιστικών οργανώσεων γονέων ή εκπαιδευτικών, δ) οι απεργιακές κινητοποιήσεις, διαδηλώσεις, καταλήψεις σχολείων (Γκότοβος, 1996) (π.χ. στο γυμνάσιο των μεγαλύτερων αδελφών), ε) η εισαγωγή «αναγκών» και προβληματισμών από τη νηπιαγωγό (π.χ. Ποιος θα είναι ο αρχηγός της ομάδας; Τι θα κάνει ο αρχηγός; κ.ά.), στ) η ανάδειξη συζητήσεων μεταξύ παιδιών που ανέφεραν απόψεις, χαρακτηρισμούς, προτιμήσεις για κόμματα, πολιτικούς αρχηγούς (π.χ. Τι είναι ο πρωθυπουργός; Τι δουλειά κάνει; Πως γίνεται κανείς πρωθυπουργός; κ. ά.).

Έτσι, η επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου μπορεί να αποτελέσει βασική αφορμή για αναφορά στο δημοκρατικό πολίτευμα, τις ιστορικές του καταβολές, την σημερινή πραγματικότητα, τη σύγκρισή του με άλλα πολιτεύματα, και η «Δημοκρατία» ή, καλύτερα, «Οι εκλογές» (επειδή είναι λιγότερο αφηρημένη ως έννοια) να αποτελέσει θέμα ενασχόλησης του νηπιαγωγείου (Κουτσοβάνου, 2002). Η αφετηρία μιας τέτοιας συζήτησης μπορεί να είναι τα γεγονότα της εξέγερσης στο Πολυτεχνείο το 1973, τα οποία πρέπει να προσεγγιστούν στην ιστορική τους διάσταση και στην πολιτική τους σημασία: να αναφερθεί ότι οι δικτάτορες κατέλαβαν την εξουσία χωρίς να έχουν ψηφιστεί από το λαό καταργώντας τους ψηφισμένους εκπροσώπους του, να αναφερθούν οι απαγορεύσεις και η κατάλυση βασικών δικαιωμάτων των πολιτών, οι φυλακίσεις όσων διατύπωναν αντίθετη άποψη. Χρειάζεται, δηλαδή, να συζητηθούν συγκριτικά τα χαρακτηριστικά των δύο πολιτευμάτων (δικτατορία - δημοκρατία) και να επιχειρηματολογήσουν τα παιδιά σχετικά με τις προτιμήσεις τους. Η συζήτηση σχετικά με τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των δύο τύπων πολιτεύματος με παράλληλες αναφορές στον τρόπο λειτουργίας της τάξης και στις σχετικές εμπειρίες των παιδιών από τη σχολική και οικογενειακή ζωή (Πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις, Ποιος είναι αρχηγός, Πώς ψήφισε η μαμά κ.ά.) υποβοηθούν την ίδια τη συζήτηση και κάνουν περισσότερο κατανοητά τα χαρακτηριστικά των δύο πολιτευμάτων. Η ιστορική αναδρομή στο πολίτευμα της δημοκρατίας μπορεί να ξεκινάει από την εκλογή του ονόματος και του προστάτη θεού της πόλης της Αθήνας, τη λειτουργία της Εκκλησίας του Δήμου με τη δυνατότητα όλων των πολιτών να μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να διεκδικούν την εκλογή τους στα αξιώματα της πόλης, τη χρήση των οστράκων ως πρώτων ψηφοδελτίων και να φθάνει μέχρι τη σύγχρονη εποχή με αναφορά στις περιπτώσεις εκλογών, στον τρόπο διεξαγωγή τους, στις θέσεις / αξιώματα που στελεχώνονται μέσα από αυτές και στη λειτουργία των προσώπων που εκλέγονται, στις περιπέτειες και τους κινδύνους που αντιμετώπισε η δημοκρατία αλλά και τους περιορισμούς της σε συγκεκριμένες ομάδες (π.χ. η θέση των δούλων στη αρχαία Αθήνα, η ψηφοφορία των γυναικών έως πρόσφατα). Αναφορές στη συνδικαλιστική δράση, στις μορφές διατύπωσης αιτημάτων στη δημοκρατία μπορούν να συζητηθούν και να προσεγγιστούν μέσω του θεατρικού παιχνιδιού. Έτσι, όροι όπως *δικτατορία, δικτάτορας, βασιλιάς, δημοκρατία, πρόεδρος, πρωθυπουργός, υπουργός, Βουλή, βουλευτής, κόμμα, νομάρχης, δήμαρχος, νόμος, συμβούλιο* μπορούν να συζητηθούν με τα παιδιά και να συνδεθούν με τα πρόσωπα με την επικαιρότητα. Σε μία τέτοια

περίπτωση είναι προφανές ότι χρειάζεται κατάλληλο εποπτικό υλικό που φωτίζει τις διάφορες πτυχές του θέματος παρέχοντας στα παιδιά τη δυνατότητα να κάνουν περιγραφές, να απαντούν σε ερωτήσεις, να διατυπώνουν απορίες, να συμμετέχουν σε μια διδασκαλία διαλογικής μορφής με επίκεντρο τη συζήτηση για το δημοκρατικό πολίτευμα: εικόνες από την αρχαία Αθήνα με τους αγορητές στο λόφο της Πνύκας, φωτογραφίες από το ελληνικό αλλά και από ξένα κοινοβούλια, από την περίοδο της δικτατορίας και από την εξέγερση του Πολυτεχνείου, ψηφοδέλτια, αφίσες και εκλογικό υλικό κομματών, παρατάξεων, υποψηφίων, εικόνες και βιντεοταινίες από τη διαδικασία της ψηφοφορίας κ.ά.). Η ανάγνωση σχετικών κειμένων που αφορούν την εξουσία, τον τρόπο επιλογής του αρχηγού (π.χ. Ρώσση-Ζαΐρη, Ρ. (2008) *Εγώ είμαι η αρχηγός*. Αθήνα : Ψυχογιός), τον τρόπο λήψης αποφάσεων ή και σχετικά ιστορικά γεγονότα (π.χ. Αρμενιάκου, Κ. (2007) *Η Κυρά-Δημοκρατία*. Αθήνα: Κέδρος· Ζαραμπούκα, Σ. (1978). *Στο δάσος*. Αθήνα: Κέδρος· Καλογεράκη, Μ. (2005). *Μαμά, τι Έγινε στο Πολυτεχνείο*; Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα είναι δραστηριότητα που μπορεί να ακολουθεί τη συζήτηση και να επεκτείνει τους προβληματισμούς των παιδιών. Η ακρόαση και η εκμάθηση τραγουδιών που συνδέονται με την εξέγερση του Πολυτεχνείου (π.χ. *Πότε θα κάμει ζαστεριά, Ο δρόμος*) με τη συζήτηση που τα συνοδεύει αναδεικνύουν την αξία της δημοκρατίας. Η ελεύθερη ζωγραφική για αυτά που τους έκαναν εντύπωση από όσα ακούστηκαν μπορεί να οδηγήσει στην αναδιήγηση της ιστορίας ή και στη δημιουργία του «Βιβλίου της Δημοκρατίας» ή γενικά στην εικαστική τους προσέγγιση. Η δημιουργία πανό με σύγχρονα αιτήματα των παιδιών, χωρίς όμως να ξεφεύγουν από το νόημα της δημοκρατίας, είναι μία ακόμη πιθανή δραστηριότητα (Φιωτάκη, 2003· Κωτσαλίδου κ.ά. 2005).

Η δημοκρατία, ως αφηρημένη έννοια, δεν κατανοείται εύκολα από παιδιά προσχολικής ηλικίας. Γίνεται περισσότερο κατανοητή όταν προσεγγίζεται μέσα από πιο συγκεκριμένες πτυχές της (π.χ. Εξέγερση του Πολυτεχνείου, εκλογές, απεργία). Οι επιμέρους αυτές πτυχές της δημοκρατικής ζωής θα μπορούσαν να αποτελέσουν ξεχωριστά μικρά θέματα (αρκεί να συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον και τους προβληματισμούς των παιδιών) και έτσι η γνώση για τη δημοκρατία να προσεγγίζεται διαθεματικά. Επομένως με διαφορετικές ευκαιρίες και σε διαφορετικό βαθμό κάθε φορά δίδεται η δυνατότητα να προσεγγίσουμε τη δημοκρατία και το δημοκρατικό τρόπο ζωής. Μια τέτοια ευκαιρία είναι και η διεξαγωγή εκλογών στο νηπιαγωγείο.

3. Εκλογές στο νηπιαγωγείο

Η διεξαγωγή εκλογών στην τάξη για να εκλέξει τον δικό της πρόεδρο μπορεί να προκύψει μετά από τις παραπάνω συζητήσεις ή από επίκαιρα γεγονότα, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Η χρήση σχετικού εποπτικού υλικού, όπως προαναφέραμε, ιδιαίτερα η παρακολούθηση ολιγόλεπτης βιντεοταινίας από τις εργασίες της Βουλής και τον αγώνα λόγου που πρέπει να διεξάγεται βοηθάει τα παιδιά να κατανοήσουν ότι ο υποψήφιος πρέπει να μας πείσει με τα λόγια και τις απόψεις του για να τον ψηφίσουμε. Αρχικά πρέπει να συζητήσουμε με τα παιδιά αν η τάξη μας χρειάζεται κάποιον πρόεδρο, ποιες θα είναι οι ευθύνες του, ποιο το έργο που θα αναλάβει, ποιοι θα τον ελέγχουν αν το κάνει σωστά. Μπορούμε να επισημάνουμε μερικά θέματα της σχολικής ζωής (π.χ. παρακολούθηση του έργου των ομάδων καθαριότητας, σωστή χρήση του χώρου και του υλικού, προμήθεια νέων υλικών / παιχνιδιών κ.ά.) για τα οποία θα αναλάβει ευθύνη ο πρόεδρος και για τα οποία οι υποψήφιοι πρέπει να τοποθετηθούν πριν από την ψηφοφορία. Για πρακτικούς λόγους είναι προτιμότερο ο αριθμός των υποψηφίων να είναι μικρός (π.χ. 2-3) και η νηπιαγωγός με παιδαγωγικό τακτ μπορεί εδώ να παρέμβει συνιστώντας –όχι επιβάλλοντας– στα παιδιά οι

υποψήφιοι να προέρχονται από τα νήπια που θα φύγουν την επόμενη χρονιά για το Δημοτικό Σχολείο, από τα μεγάλα παιδιά κ.ά.) ώστε οι υποψήφιοι να προέρχονται από τα πλέον ώριμα παιδιά για να διεξαχθεί επιτυχημένα η διαδικασία. Οι υποψήφιοι επιλέγουν το έμβλημα της παράταξής τους (π.χ. ένα ζώακι, κάποιο λουλούδι) από τις παιδικές σφραγίδες το οποίο θα αποτυπωθεί στα ψηφοδέλτια. Οι υποψήφιοι θα τοποθετηθούν, θα μιλήσουν για τα θέματα της τάξης (π.χ. καθαριότητα, πειθαρχία, παιχνίδια κ.ά.) και για το τι θα πράξουν επί αυτών. Η νηπιαγωγός υπενθυμίζει στον υποψήφιο τα θέματα για τα οποία θα μιλήσει και καλό είναι να δοθεί χρόνος προετοιμασίας στους υποψήφιους προέδρους να ετοιμάσουν το λόγο τους. Ταυτόχρονα, συστήνει στα υπόλοιπα παιδιά να ακούσουν προσεκτικά τι θα πουν οι υποψήφιοι και να τους θέσουν ερωτήσεις. Τονίζει σε όλα τα παιδιά ότι πέρα από τη φιλία που μπορεί να υπάρχει με κάποιον υποψήφιο, για να τον ψηφίσουμε πρέπει να μας πείσει με όσα πει ότι θα είναι καλός πρόεδρος. Η διαδικασία της ψηφοφορίας ακολουθεί κατά το δυνατόν τους κανόνες που ισχύουν στις εκλογές των μεγάλων (μαθητικών κοινοτήτων, συλλόγων, τοπικής αυτοδιοίκησης, εθνικές). Επιλέγεται Εφορευτική Επιτροπή (μπορεί να αποτελείται από τα παιδιά που ήθελαν να υποβάλουν υποψηφιότητα, αλλά αποθαρρύνθηκαν για να είναι λιγότεροι οι υποψήφιοι) η οποία σφραγίζει τα ψηφοδέλτια με το έμβλημα κάθε υποψηφίου, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά κατασκευάζουν τους φακέλους της ψηφοφορίας (με χαρτί Α4 διπλωμένο σε σχήμα φακέλου και σταθεροποιημένο με κόλλα ή καλύτερα με συρραπτικό), την κάλλη (χαρτόκουτο με σχισμή, το οποίο τυλίγεται με χαρτί του μέτρου όπου μετά από σχετική συζήτηση μπορεί να αναγράφεται η φράση «Εκλογές 1^{ου} Νηπιαγωγείου Ρεθύμνου 2008») και τον πίνακα αποτελεσμάτων χωρισμένο σε τόσα τμήματα (γραμμές ή στήλες) όσα και οι υποψήφιοι, με τα εμβλήματα των υποψηφίων και αρκετό χώρο σε κάθε τμήμα για την καταγραφή των ψήφων που λαμβάνει κάθε υποψήφιος. Η νηπιαγωγός καταγράφει με μεγάλα γράμματα στο «Βιβλίο της Εφορευτικής Επιτροπής» τα ονόματα των εκλογέων, αφήνοντας αρκετό χώρο δίπλα σε καθένα από αυτά για να υπογράψει ο εκλογέας με την εκτέλεση του εκλογικού του δικαιώματος. Το παραβάν για την ψηφοφορία μπορεί να είναι το μαγαζάκι, το κουκλοθέατρο, κάποιο απομακρυσμένο τραπεζάκι, ώστε να μη φαίνεται τι ψηφίζει ο καθένας. Η διεξαγωγή της ψηφοφορίας στηρίζεται και διασφαλίζει τη μυστικότητα της ψήφου. Η Εφορευτική Επιτροπή (κάθε μέλος της εναλλάξ) διαβάζει από το Βιβλίο της το όνομα ενός παιδιού-εκλογέα καλώντας το να ψηφίσει και του παραδίδει τα ψηφοδέλτια, ένα για κάθε υποψήφιο. Ο εκλογέας αποσύρεται στο παραβάν, τοποθετεί το ψηφοδέλτιο του υποψηφίου που επιθυμεί στο φάκελο, επιστρέφει και ρίχνει το φάκελο στην κάλλη και υπογράφει αντιγράφοντας το όνομά του δίπλα στο ήδη γραμμένο στο Βιβλίο της Εφορευτικής Επιτροπής. Με το τέλος της ψηφοφορίας αρχίζει από την Εφορευτική Επιτροπή η καταμέτρηση των ψήφων μπροστά σε όλα τα παιδιά. Κάθε φάκελος ανοίγεται και η ψήφος που περιέχει καταγράφεται στο αντίστοιχο τμήμα του υποψηφίου στον πίνακα αποτελεσμάτων με μία κάθετη γραμμή. Κατά τη διάρκεια της καταμέτρησης η νηπιαγωγός μπορεί με βάση τα μέχρι τότε αποτελέσματα να θέτει ερωτήσεις μαθηματικού τύπου στα παιδιά (π.χ. Ποιος έχει πάρει μέχρι τώρα τις περισσότερες ψήφους; Πόσες έχει πάρει ο Γιώργος; Πόσες λιγότερες έχει πάρει ο Γιώργος από τη Λένα; Πόσες πρέπει να πάρει ο Τάκης για να ξεπεράσει τη Λένα;) έτσι ώστε και η ευκαιρία για εξάσκηση των παιδιών με την καταμέτρηση και τη χρήση αριθμών να αξιοποιείται και η διαδικασία της καταμέτρησης να μη γίνει βαρετή. Ερωτήσεις που δεν τίθενται είναι οι σχετικές με την ταυτότητα του ψηφοδέλιου (π.χ. Ποιου παιδιού είναι; Τι ψήφισες; κ.ά.).

Ιδιαίτερη σημασία έχει με την ολοκλήρωση της διαδικασίας των εκλογών ο νικητής και οι υποστηρικτές του να μην κοροϊδεύουν τους ηττημένους. Από τη συζήτηση που προηγήθηκε στην τάξη και από άλλες ψηφοφορίες που μπορεί να διεξάγονται για άλλα θέματα, όπως αναφέρουμε παραπάνω, πρέπει να έχει γίνει σαφές ότι ο εορτασμός της νίκης δεν συνεπάγεται χλευασμό και απαξίωση των ηττημένων. Οι διάφορες ψηφοφορίες που προτείνονται σε αυτό το άρθρο, οι οποίες κορυφώνονται με την ψηφοφορία για τον πρόεδρο της τάξης, έχουν σκοπό αυτήν ακριβώς την ανάπτυξη της δημοκρατικής κουλτούρας των εκλογέων με την αναγνώριση τόσο του αποτελέσματος που προήλθε από έντιμες διαδικασίες όσο και του αγώνα του αντιπάλου.

Από την παραπάνω περιγραφή διεξαγωγής των εκλογών στο νηπιαγωγείο είναι φανερό ότι στο μέρος του διδακτικού σχεδιασμού πρόκειται για ένα θέμα (Οι εκλογές) που αντιμετωπίζεται διακλαδικά, ικανοποιώντας στόχους από διάφορους κλάδους σπουδών του Δ.Ε.Π.Π.Σ. Άλλωστε, τα περισσότερα θέματα των κοινωνικών σπουδών στην εκπαίδευση συνδέονται με πτυχές της ζωής που εξετάζονται από άλλες επιστήμες, και κατά την προσέγγιση των θεμάτων αυτών στο σχολείο η διακλαδική προσέγγιση (μέσω της αξιοποίησης στοιχείων που ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους σπουδών) εξυπηρετεί την ολική προσέγγιση του θεμάτων και την πληρέστερη κατανόησή τους (Poulsen-Hansen, 2002 · Καραγιώργος, 2005 · Latzakis & Chelmis, 2005· Καρακατσάνη, 2003· Martorella, 1994). Στη συνέχεια παρατίθεται Σχέδιο διδασκαλίας με ενδεικτική διακλαδική προσέγγιση του θέματος «Οι εκλογές» στο χρονικό πλαίσιο μιας εβδομάδας, λαμβάνοντας στόχους και επιδιώξεις από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το νηπιαγωγείο.

Σχέδιο Διδασκαλίας

Οι εκλογές

Διακλαδική προσέγγιση

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Προφορική Επικοινωνία

- Να περιγράφουν¹ υλικά και εικόνες σχετικά με τις εκλογικές διαδικασίες (αφίσες, ψηφοδέλτια, κάλπη, κ. ά.).
- Να διηγούνται εμπειρίες εκλογών, λήψης αποφάσεων στο σπίτι, στην ομάδα συνομιλήκων, στο σχολείο, από διαμαρτυρίες, πολιτικές συζητήσεις στο σπίτι.
- Να εξηγούν και να αιτιολογούν την άποψη, τη θέληση, τη βούληση για συγκεκριμένες επιλογές τους.
- Να συμμετέχουν σε συζητήσεις, να επιχειρηματολογούν υποστηρίζοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα διαφόρων τρόπων λήψης αποφάσεων, ενώ κατά τον αγώνα λόγου οι συνυποψήφιοι διατυπώνουν με επιχειρήματα τις απόψεις τους για τα θέματα του νηπιαγωγείου.

¹ Ως υποκείμενο των ρημάτων που βρίσκονται στο τρίτο πρόσωπο του πληθυντικού εννοούνται σε όλες τις περιπτώσεις τα παιδιά.

-Να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο με νέες λέξεις (ψήφος, κάλπη, δημοκρατία, εκλογές), να εντοπίζουν σύνθετες και παράγωγες λέξεις (ψηφοφορία, ψηφοδέλτιο, ψηφοφόρος, δήμος: δημοκρατία, δήμαρχος, δημοτικός).

Ανάγνωση

-Να αναγνωρίζουν διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου και της μεταφοράς μηνυμάτων μέσω της επεξεργασίας πολιτικών αφισών, φυλλαδίων, ψηφοδελτίων.

-Να διαβάζουν οικείες λέξεις (τα ονόματα των συμμαθητών τους) στον εκλογικό κατάλογο κατά την ψηφοφορία.

-Να ακούν και να κατανοούν μία διήγηση σχετική με εκλογές, δημοκρατία, λήψη αποφάσεων.

-Να παίρνουν πληροφορίες από διάφορες πηγές, όπου συνυπάρχει γραπτός λόγος και εικόνα (π.χ. πολιτικές αφίσες, φυλλάδια, ψηφοδέλτια).

-Να υιοθετούν βασικές συμβάσεις της ανάγνωσης (κατά την ανάγνωση των παραπάνω κειμένων από τη νηπιαγωγό).

-Να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη της τάξης για πληροφορίες σχετικά με τις εκλογές, τη δημοκρατία, αρχηγούς χωρών (π.χ. πρίγκιπες και βασιλοπούλες στα παραμύθια). Να αναζητούν σχετικό υλικό και πληροφορίες σε εφημερίδες και περιοδικά.

Γραφή και γραπτή έκφραση

-Να κατανοήσουν τη σημασία της γραφής ως μέσου επικοινωνίας που απευθύνεται σε συγκεκριμένους κάθε φορά αναγνώστες και να δημιουργήσουν το δικό τους κείμενο (π.χ. επιστολή προς τον Δήμαρχο) υπαγορεύοντάς το στη νηπιαγωγό.

-Να γράφουν το όνομά τους όπως μπορούν υπογράφοντας στον «εκλογικό κατάλογο» κατά την ψηφοφορία.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

-Να οργανώνουν και να επεκτείνουν τις γνώσεις τους για τους αριθμούς απαριθμώντας τις ψήφους των υποψηφίων.

-Να αντιμετωπίζουν προβλήματα που θέτει η νηπιαγωγός κατά την καταμέτρηση των ψήφων (π.χ. Τι θα συμβεί αν ο Νίκος πάρει μία ψήφο ακόμη;

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση

-Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους μέσω της ελεύθερης έκφρασης, διατύπωσης και υποστήριξης των απόψεων και προτιμήσεών τους, της ανάληψης ρόλων (υποψηφίου ή ψηφοφόρου).

-Να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας για τον τρόπο διεξαγωγής της ψηφοφορίας, καταμέτρησης των ψήφων.

-Να συνειδητοποιούν τη μοναδικότητά τους εντοπίζοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές στις απόψεις και τις επιλογές τους, να σέβονται τους άλλους ψηφοφόρους και συνυποψηφίους και τις απόψεις τους.

-Να γνωρίσουν το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον: καλούν τον πρόεδρο του συλλόγου των γονέων, του συλλόγου των εκπαιδευτικών, επισκέπτονται τον Δήμαρχο και συζητούν για τον τρόπο εκλογής τους, τα καθήκοντά τους, τον τρόπο διοίκησης κ.ά.

-Να προσεγγίζουν βασικές χρονικές έννοιες και να αντιλαμβάνονται τη χρονική ακολουθία: π.χ. τα στάδια της διαδικασίας των εκλογών, ιστορική πορεία των εκλογών (με βάση εικόνες ψηφοδελτίων, καλών, διαδικασιών παλαιότερων εποχών),

ιστορική πορεία της δημοκρατίας τα πολύ παλιά χρόνια, πριν, μετά κ.ο.κ. (με εικόνες από διάφορες χρονικές περιόδους).

-Να αναπαριστούν σύμφωνα με τη χρονική ακολουθία τη διαδικασία των εκλογών με τη βοήθεια σχετικών εικόνων ή να αναδιηγηθούν τις φάσεις των εκλογών της τάξης.

-Να αναπτύσσουν ενδιαφέρον για τα ιστορικά προβλήματα και διλήμματα των ανθρώπων σχετικά με τους τρόπους λήψης αποφάσεων και επιλογής των αρχηγών.

-Να συνειδητοποιούν ότι σε άλλους τόπους οι άνθρωποι διοικούνται διαφορετικά από ό,τι οι ίδιοι και να συζητούν κριτικά τις σχετικές πληροφορίες.

-Να αναπτύσσουν τη γλώσσα και την επικοινωνία παίρνοντας συνέντευξη από τον Δήμαρχο και τους συνδικαλιστές που τους επισκέφθηκαν στο νηπιαγωγείο: τα παιδιά προβληματίζονται και αποφασίζουν τι θα ρωτήσουν, πως θα καταγράψουν τις ερωτήσεις με ποικίλους τρόπους (π.χ. εικόνα).

-Να εξοικειώνονται με βασικές ερευνητικές διαδικασίες συλλέγοντας στοιχεία για τις εκλογές από βιβλία, τύπο, διαδίκτυο, συνεντεύξεις.

-Να αξιοποιούν την τεχνολογία φωτογραφίζοντας τις εκλογές, μαγνητοφωνώντας και καταγράφοντας τις συνεντεύξεις με τους προέδρους, τον Δήμαρχο.

ΠΑΙΔΙ, ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Εικαστικά

-Να πειραματίζονται με διάφορα υλικά και χρώματα για να κάνουν αφίσες των υποψηφίων.

-Να χρησιμοποιούν ποικίλα υλικά, ενδεχομένως και άχρηστα, για να κάνουν μικροκατασκευές (π.χ. κάλπη από χαρτόκουτο, φακέλους ψηφοδελτίων από χαρτί Α4).

-Να γνωρίζουν έργα ζωγραφικής που απεικονίζουν σκηνές από εκλογικές διαδικασίες, από αγωνιστικές κινητοποιήσεις.

-Να τυπώνουν τα ψηφοδέλτια (κάθε παιδί τυπώνει όσα θα χρησιμοποιήσει κατά την ψηφοφορία) χρησιμοποιώντας παιδικές σφραγίδες με τα σχέδια που επέλεξαν οι υποψήφιοι για διακριτικά των ψηφοδελτίων τους.

Μουσική

-Να τραγουδούν τραγούδια συνδεδεμένα με τη δημοκρατία.

-Να τραγουδούν ως μουσικό σήμα κάθε υποψηφίου το αγαπημένο του τραγούδι.

-Να δημιουργήσουν το δικό τους τραγούδι για τις εκλογές της τάξης χρησιμοποιώντας ονόματα και χαρακτηριστικά των υποψηφίων.

Δραματική Τέχνη

-Να εκφράζονται με το ελεύθερο δραματικό παιχνίδι αναλαμβάνοντας τους αντίπαλους ρόλους π.χ. σε μια διένεξη Δημάρχου – πολιτών για την καθαριότητα της γειτονιάς.

-Να εκφράζονται με το δημιουργικό δράμα παίζοντας δικές τους ή διασκευασμένες ιστορίες (π.χ. η επιλογή του ονόματος της Αθήνας, της πόλης μας, του σχολείου μας).

-Να εξοικειωθούν με το κουκλοθέατρο παίζοντας με αυτοσχέδιες κούκλες από κάνσον την ιστορία της χελώνας που ήθελε να γίνει αρχηγός, ή της σοφής ελιάς, ή μιμούμενοι τους υποψηφίους των εκλογών της τάξης τους.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

-Να εντοπίζουν γράμματα στο πληκτρολόγιο και να δημιουργούν ψηφοδέλτια γράφοντας το όνομα του υποψηφίου: κάθε παιδί γράφει όσα ψηφοδέλτια όσα θα χρησιμοποιήσει κατά την ψηφοφορία.

-Να εντοπίζουν την εικόνα /το σχήμα που έχει επιλέξει για έμβλημά του κάθε υποψήφιος και να την επικολλούν στο ψηφοδέλτιό του: κάθε παιδί επικολλά όσα ψηφοδέλτια θα χρησιμοποιήσει κατά την ψηφοφορία.

-Να ταυτίζουν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή με ένα εργαλείο που βοηθά στην εργασία και στην ενημέρωσή τους δημιουργώντας ψηφοδέλτια, ανευρίσκοντας εικόνες και βιντεοταινίες σχετικές με εκλογές, κοινοβούλια, διαμαρτυρίες, πολιτεύματα σε άλλους χώρους και χρόνους.

3. Επίλογος – Συμπεράσματα

Με το σχέδιο διδασκαλίας των εκλογών που προτείνουμε φαίνεται ότι βασικές έννοιες και λειτουργίες του δημοκρατικού πολιτεύματος μπορούν να προσεγγιστούν με ποικίλες δραστηριότητες, όπως αυτές που ενδεικτικά αναφέρθηκαν παραπάνω, και να επιτευχθούν σταδιακά από τα παιδιά συμβάλλοντας στη διαμόρφωσή τους ως δημοκρατικών και υπεύθυνων πολιτών.

Έχουμε την πεποίθηση ότι στο νηπιαγωγείο, μέσα σε ένα παιδαγωγικό κλίμα ανοικτό, δημοκρατικό, που μεταδίδει στα παιδιά σιγουριά και ασφάλεια, η δημιουργική προσέγγιση θεμάτων σχετικών με τη δημοκρατία, μέσω δραστηριοτήτων που ξεκινούν από τις εμπειρίες και τις γνώσεις των παιδιών, αξιοποιούν την επικαιρότητα, εμπλέκουν τη βιωματικότητα (Χρυσυφίδης, 2005), αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και συνδέονται με την κοινωνία, μπορεί από αυτή την ηλικία να θεμελιώνει τη διαμόρφωση του δημοκρατικού πολίτη.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

- Αρμενιάκου, Κ. (2007) *Η Κυρά-Δημοκρατία*. Αθήνα: Κέδρος.
- Γκότοβος, Α. (1996). *Καταλήψεις: Ανορθόδοξες Μορφές Μαθητικής Διαμαρτυρίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ζαραμπούκα, Σ. (1978). *Στο δάσος*. Αθήνα: Κέδρος
- Καλογεράκη, Μ. (2005). *Μαμά, τι Έγινε στο Πολυτεχνείο;* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καλογιαννάκη-Χουρδάκη, Π. (1993). *Έλληνες Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου και Πολιτική Κοινωνικοποίηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Καρακατσάνη, Δ. (2003). *Εκπαίδευση και Πολιτική Διαπαιδαγώγηση. Γνώσεις, Αξίες, Πρακτικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουτσοβάνου, Ε. (2002) *Οι Κοινωνικές Επιστήμες στη Προσχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Οδυσσέας, Δ' έκδ.
- Κωτσαλίδου, Δ. Πετρίκη, Σ. & Ζωγράφος, Θ. (2005). Το Πολυτεχνείο μέσα από εικόνες και λέξεις. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 46, 60-66.
- Κωνσταντίνου, Χ. (2001). *Η Πρακτική του Εκπαιδευτικού στην Παιδαγωγική Επικοινωνία. Ο Αυταρχισμός ως κυρίαρχο Γνώρισμα της Υπαρκτής Σχολικής Πραγματικότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η Σχολική Τάξη. Χώρος – Ομάδα – Πειθαρχία - Μέθοδος*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Μπάλιας, Σ. (2002). Η (Προσχολική) Εκπαίδευση και η διαμόρφωση μιας δημοκρατικής ηθικής. Στο Κούρτη, Ε. (Επιμ.), *Η Έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση. Τόμ. Γ', Ποιότητα, Προβλήματα και Οργάνωση της Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός, 199-206.

- Οικονομίδης, Β. (2009). Το νηπιαγωγείο ως χώρος διαμόρφωσης του δημοκρατικού πολίτη και εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα. Στο Β. Οικονομίδης & θ. Ελευθεράκης (Επιμ.), Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αθήνα: Ατραπός, 204-246.
- Παπανασούμ-Τζίκια, Ζ (1989). *Πολιτική Κοινωνικοποίηση και Σχολείο. Κριτική Θεώρηση και Εμπειρική Έρευνα*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Ρώσση-Ζαΐρη, Ρ. (2008) *Εγώ είμαι η αρχηγός*. Αθήνα : Ψυχογιός.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.) (2002α). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Π.Ι.
- Φιωτάκη, Ε. (2003). Εδώ Πολυτεχνείο. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 34, 54-58.
- Χρυσοφίδης, Κ. (2005). *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η Εφαρμογή της Μεθόδου Project στο Σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg, 9^η Ανατ.
- Elliott, S., Kratochwill, T., Cook, J. & Travers, J. (2008). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία. Αποτελεσματική Διδασκαλία. Αποτελεσματική Μάθηση*. (Επιμ.: Α. Λεονταρή & Ε. Συγκολλίτου, Μτφρ.: Μ. Σόλμαν & Φ. Καλύβα). Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Beaty, J. (1992). *Skills for Preschool Teachers*. New Jersey: Merrill.
- Devries, R. (2001). Constructivist education in preschool and elementary school: the sociomoral atmosphere as the first educational goal. In Golbeck, S. (Ed.), *Psychological Perspectives on Early Childhood Education. Reframing Dilemmas in Research and Practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum, 153-180.
- Fielding, M & Prieto, M. (2002). The central place of student voice in democratic renewal: a chilean case. In Schweisfurth, M., Davies, L. & Harber, C. (Eds.), *Learning Democracy and Citizenship. International Experiences*. Oxford: Symposium Books, 19-36.
- Harder, C. (2002). Not quite the revolution: citizenship education in England. In Schweisfurth, M., Davies, L. & Harber, C. (Eds.), *Learning Democracy and Citizenship. International Experiences*. Oxford: Symposium Books, 225-239.
- Kerr, D. (1999). Changing the political culture: the advisory group on education for citizenship and the teaching of democracy in schools. *Oxford Review of Education*, 25, 275-284.
- Kaltsounis, T. (2005). Teaching democracy. Status, issues and prospects. Στο Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Ανάλεκτα. Τιμητικός Τόμος για το Βύρωνα Γ. Μασσιάλα*. Αθήνα: Ατραπός, 674-692.
- Korhonen, R. (2005). Teaching citizenship in the pre-school educational level. In Ros, A. (Ed.), *Teaching Citizenship. Proceedings of the Seventh Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*. London: CiCe, 443-447.
- Lansdown, G. (2002). Human rights and education. In Schweisfurth, M., Davies, L. & Harber, C. (Eds.), *Learning Democracy and Citizenship. International Experiences*. Oxford: Symposium Books, 51-64.
- Latzaki, M. & Chelmiss, S. (2005). The notion of political representation in primary school children and teaching implications. In Ros, A. (Ed.), *Teaching Citizenship. Proceedings of the Seventh Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*. London: CiCe, 123-131.

- Martorella, P. (1994). *Social Studies for Elementary School Children. Developing Young Citizens*. New Jersey: Merrill.
- Poulsen-Hansen, S. (2002). Some notes on civic education and learning of democracy: a perspective from UNESCO. In Schweisfurth, M., Davies, L. & Harber, C. (Eds.), *Learning Democracy and Citizenship. International Experiences*. Oxford: Symposium Books, 109-116.
- Rubin, B & Justice, B. (2005). Preparing social studies teachers to be just and democrats: problems and possibilities: In Michelli, N. & Keiser, D. L. (Eds.), *Teacher Education for Democracy and Social Justice*. New York: Routledge, 79-103.
- Seefeldt, C. & Barbour, N. (1998). *Early Childhood Education. An Introduction*. New Jersey: Merrill, 4th ed.
- Szymanski-Sunal, C. (1991). The influence of the home on social studies. In Shaver, J. (Ed.), *Handbook Research on Social Studies Teaching and Learning. A Project of the National Council for the Social Studies*. New York: Macmillan, 290-299.
- Sole, M.-G. & Freits, M.-L., (2005). Cooperative learning and citizenship education in the primary school. In Ros, A. (Ed.), *Teaching Citizenship. Proceedings of the Seventh Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*. London: CiCe, 177-184.
- Sweeny, J. – A. & Monteverde, F. (1996). Creating a civic culture: Questioning classroom assumptions. In Massialas, B. & Allen, R. (Eds.), *Crucial Issues in Teaching Social Studies K – 12*. Belmont: Wadsworth, 27-60.